

Koninklijk
College Zeemanshoop
200 jaar
Sterke ankers en veerkracht

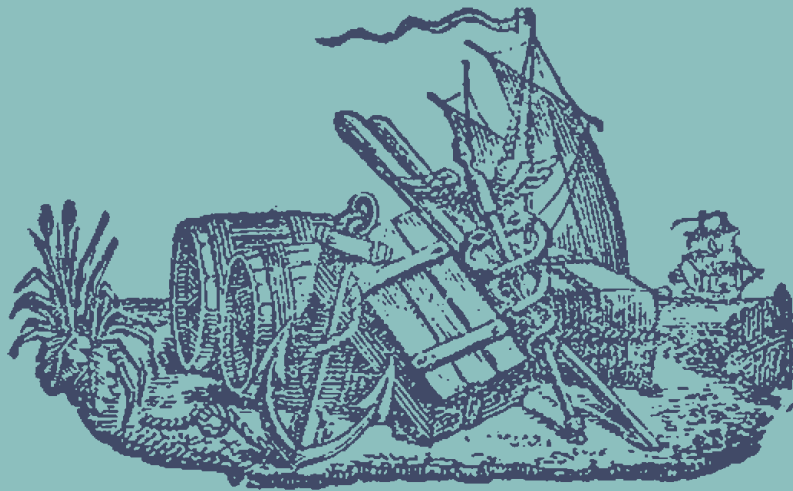
Koninklijk
College Zeemanshoop
200 jaar
Sterke ankers en veerkracht

COR SCHOLTEN

MET ONDERSTEUNING VAN WIM GRUND

WALBURGERS

Colofon

Tekst en beeldselectie Cor Scholten

Redactie Koen Kleijn

Ontwerp omslag en binnenwerk Vivienne van Leeuwen, Rick Bekker (Eindeloos)

Met dank aan Pim van den Berg, Ap Bouman, Marja Goud, Jan Koopman, Frank Peperstraten, Dick Schermer, Ron de Vos, Peter Sigmond en vele anderen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

ISBN 9789464561524

e-ISBN 9789464561531

NUR 680

© 2023 Cor Scholten, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2023 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Afbeelding omslag Buitenkant 1850

Afbeeldingen afkomstig uit diverse Almanakken van Zeemanshoop p 2, 4, 6, 8, 286, **afbeeldingen uit Zeewezen** p 248, 281 en **afbeelding uit De Zee** p 295

Koninklijk College Zeemanshoop

1822

2022

Print

Inhoudsopgave

- Voorwoord** 7
- Beste lezer** 9
- Inleiding** 10
- I 'Een nieuw collegie'** 12
Zeemanshoop 1822-1914
 Van stapel 14
 Structuur en organisatie 21
 Cultuur van het collegie 36
 Huisvesting 45
 Stagnatie 79
- 2 De ongewisheden van het zeemansbestaan** 86
Het Weldadig Zeemans Fonds 1823-1929
 Het Weldadig Zeemans Fonds 88
 Systematiek 91
 De bussen en de liefdegiften 98
 1929: Sluiting Weldadig Zeemans Fonds 108
- 3 De roepstem van zeemans-hoop** 110
'Bevordering van den Bloei der Nederlandsche Zeevaart'
1822-1914
 'Opofferingen en menschievende pogingen' 112
 Bevordering van de bloei der zeevaart 118
 Initiatieven van Zeemanshoop-kapiteins 130
 Uitvindingen 135
 Onderwijs 139
 Het boekske 149
- 4 Dilemma: zeemanshoop op het breukvlak** 154
- 5 Het college in de twintigste eeuw** 160
Zeemanshoop 1914-2022
 Veranderingen 162
 Activiteiten 179
 Na de oorlog 199
 Samenwerking 201
 1972: Honderdvijftigjarig bestaan en de jaren daarna 207
 Crisis en vernieuwing 222
- 6 Kernactiviteiten** 230
 Studiebeurzen 232
 Ondersteuning van onderzoeken en instellingen 235
 Bibliotheek en leeszaal 238
 Lezingen 242
- Tweehonderdjarig bestaan** 243
- Met het oog op de toekomst** 249
- Bestuursleden en voorzitters Koninklijk College Zeemanshoop 1822-2022** 250
- Afkortingen, bronnen, bibliografie** 282
- Lezingen 2013-2022** 284
- Nawoord** 287
- Register van schepen** 288
- Register van personen** 290
- Summary** 296

Voorwoord

Op 19 mei mocht ik de viering van het 200-jarig jubileum van Koninklijk College Zeemanshoop in Het Scheepvaartmuseum bijwonen. Sinds 1972 ben ik beschermvrouwe van het College.

Mijn band met Zeemanshoop gaat echter veel verder terug. Bij mijn geboorte vroegen mijn ouders de Nederlandse Koopvaardij om peet te zijn van hun pasgeboren dochter. Ze wilden daarmee de duizenden zeelieden die aan geallieerde zijde meestreden een hart onder de riem steken; zij zagen het peetouderschap als teken van hoop in de strijd voor de vrijheid van ons land.

Voor mij was dit het begin van een band voor het leven. Om in de nood van de overlevenden en hun families te voorzien werd het Prinses Margrietfonds opgericht. Dankzij inzamelingen onder de bevolking konden de achtergebleven families van zeevarenden worden ondersteund; na de oorlog vormde het fonds een financieel en sociaal vangnet voor hen.

Op vele verschillende manieren heb ik een diepe en dierbare band gekregen met de koopvaardij en met het College Zeemanshoop – dat ook werd opgericht met het doel het bieden van sociale zekerheid voor zeevarenden. Bij ons huwelijk was kapitein Mörzer Bruyns, later de markante voorzitter van het College, mijn getuige.

In 1972 is aan het college de Koninklijke status verleend en mag de vereniging zich Koninklijk College Zeemanshoop noemen. Ik ben trots en verheugd dat ik als beschermvrouwe nu mag meemaken hoe het College zijn dubbele eeuwfeest viert.

Uit de beschrijving van de 200 jaar geschiedenis in dit jubileumboek blijken de sterke ankers en veerkracht. Zij vormen de kenmerken voor de toekomstige opmaak van het Koninklijk College Zeemanshoop.

Prinses Margriet

Beste lezer

U heeft een bijzonder boek in handen: het Jubileumboek van het Koninklijk College Zeemanshoop, 200 jaar historie van onze vereniging verhaald tegen de achtergrond van de geschiedenis. Een boek waarvan de totstandkoming bepaald niet vanzelf ging. Het was een lange reis waar veel stuurmanskunst voor nodig was, maar we zijn goed aangekomen en veilig gemeerd.

Het College is opgericht in 1822, toen Amsterdam nog dé handelsstad van Nederland was en een aanzienlijk deel van onze koopvaardij hier haar thuishaven had. De zeilende handelsvloot had moeilijke jaren achter de rug, maar herstelde zich en de ontwikkeling van Zeemanshoop ging hier gelijk mee op, als een plek waar kapiteins niet alleen elkaar, maar ook maritieme organisaties, reders en ambtenaren konden ontmoeten. De belangen van de zeevaart in de breedste zin van het woord werden er besproken en nautische ervaringen uitgewisseld.

Er is een tijd geweest dat er in Nederland praktisch niets kon gebeuren zonder dat Zeemanshoop erbij betrokken was. Dat is anno 2022 niet meer zo. De omslag van zeil- naar stoom- en motorschepen bracht grote veranderingen in de zeevaart. Ook verplaatste het zwaartepunt van de maritieme wereld zich langzaam naar het Rotterdamse. Toch heeft het College zich staande weten te houden, al ging dat niet altijd vanzelf – er waren roerige jaren die de nodige stuurmanskunst van de verschillende bestuursleden vroeg. Het is de grote verdienste van de auteur, dat hij die lange geschiedenis in dit fraai uitgevoerde, rijk geïllustreerde jubileumboek heeft weten te vatten.

Amsterdam, voorjaar 2023, het Bestuur

Inleiding

In 1822 komt een groep van achttien Amsterdamse scheepskapiteins bijeen om zich te verzekeren tegen de gevaren van hun vak. De zeevaart is dermate riskant dat geen gewone verzekering wil voorzien in een waarborg voor invaliditeit, pensioen of uitkeringen aan weduwen en wezen. Hun nieuwe vereniging 'Collegie Zeemans-Hoop' initieert één van de eerste sociale fondsen in Nederland, het 'Weldadig Zeemans Fonds', gebaseerd op een vorm van onderlinge omslag, ondersteund door weldadigheid van de notabelen uit de Amsterdamse samenleving. De kapiteins nemen in hun statuten – 'Wetten' – nóg een doel op: 'De bevordering van den bloei der Nederlandsche Zeevaart'. Ze konden niet bevroeden dat hun vereniging na tweehonderd jaar nog steeds zou bestaan.

De vereniging bloeit in de negentiende eeuw, de eeuw van de zeilvaart, ondersteund door invloedrijke Amsterdammers afkomstig uit de koophandel, de rederijen en het assurantiewezen. Zij werken met de kapiteins eendrachtig samen in het bestuur van het Collegie en in de vele activiteiten die Zeemans-Hoop ontplooit. De 'bevordering van den bloei der Nederlandsche Zeevaart' uit zich in bemoeienis op hoog niveau met de veiligheid op zee, met vuurschepen en vuurtorens, met opleidingen voor matrozen, stuurlieden en machinisten en met de bouw van een Zeemanshuis, om zee-lieden tussen twee reizen uit de handen van louche logementhouders te houden.

De groei van de stoomvaart eind negentiende eeuw leidt tot een kentering. Steeds minder kapiteins worden lid, reders zorgen voor eigen sociale voorzieningen en de sociëteit als plaats van samenkomst tussen twee reizen verliest zijn functie. Het Weldadig Zeemans Fonds eindigt na ruim honderd jaar en miljoenen guldens aan uitkeringen. Het ledental daalt naar een dieptepunt. Het woord liquidatie valt.

Zeemanshoop hervindt zich echter op een nieuw onderkomen en geeft zijn doelstellingen nieuwe invalshoeken, met een bibliotheek, studiebeurzen, lezingen, liefdegiften en steun aan instellingen. Die belangrijke steun gaat tijdens beide Wereldoorlogen door. De rol van Zeemanshoop wordt daarna onmiskenbaar kleiner, het college wordt een toeschouwer aan de rand van de maritieme

wereld. Maar in de eigen sociëteit komen de leden nog altijd graag bijeen. Zij gebruiken de fraaie bibliotheek en benutten de sfeervolle ruimte voor lezingen en bijeenkomsten. De geest van de scheepvaartwereld, toen en nu, is daar nog levend.

Het zwaartepunt van mijn onderzoek naar de historie van Zeemanshoop bestond uit het doorlezen van de tientallen notulenboeken, waarvan ruim honderd jaar in handgeschreven vorm. Zij zijn de belangrijkste bron van informatie. Als lezer waan je je aanwezig in de bestuurs- en ledenvergaderingen. Je voelt de sfeer waarin met grote zorgvuldigheid de behandeling van verzoeken om financiële steun geschiedt.

Naast de notulenboeken heeft er intensief onderzoek plaatsgevonden naar redevoeringen, correspondentie, grootboeken en dergelijke in het uitgebreide archief van 491 inventarisnummers, dat berust in het Amsterdamse Stadsarchief, verder aangevuld met het huidige archief op Muntplein 10. Ten slotte is geput uit verschillende bronnen betreffende de scheepvaart in de afgelopen twee eeuwen.

Dit boek heeft daardoor een fundamenteel ander karakter dan de monografie uit 1972 over de eerste honderdvijftig jaar van het College Zeemanshoop van de hand van J.H. van den Hoek Ostende. De ruimere aanpak maakt het mogelijk dat dieper wordt ingegaan op de lange geschiedenis, met hoogte- en dieptepunten. De financiële huishouding, fundament onder de activiteiten, krijgt veel aandacht. Door de jaren heen komt ook de ontwikkeling van de positie van de kapitein in de zeil- en stoomvaart aan bod. Zo wordt zichtbaar dat Zeemanshoop altijd een kapiteinscollege is gebleven. Om herkenbaar te maken hoezeer Zeemanshoop in zijn tijd stond, besteed ik en passant aandacht aan belangrijke ontwikkelingen in met name de Amsterdamse scheepvaart in de loop van de tweehonderd jaar, de dynamische wereld waarin de kapiteins, de stuurlieden en scheepswerktuigkundigen hun functie uitoefenen. Nieuwe lijndiensten ontstaan, vloten worden uitgebreid, en zo ontstaan kansen voor doorstroming en promotie in alle rangen. Het maakt zichtbaar dat Zeemanshoop niet in een geïsoleerde omgeving opereert, maar juist op de ontwikkelingen inspeelt – of kansen laat liggen. De paragraaf –

Risico's – over de voorgeschiedenis van de 'zeemansbuidels' is bijgedragen door Albert Kelder, erelid van het College sinds 2020.

Ik steunde bij mijn onderzoek op de schouders van Sikko Parma (1931-2020), nazaat van een Friese kapitein. Hij verdient hier te worden vermeld vanwege zijn grote inzet en betrokkenheid bij het verzamelen van

informatie over de Nederlandse zeemanscolleges en het College Zeemanshoop. Parma, gepensioneerd bioloog, bracht ontelbare uren door in het Stadsarchief Amsterdam. Met grote accuratesse en geduld ploegde hij de notulenboeken van het bestuur en de ledenvergadering van Zeemanshoop tot 1900 door, op zoek naar informatie over de negentiende-eeuwse kapiteins. De informatie verwerkte hij per kapitein in een biografie: een combinatie van genealogische gegevens, bevaren schepen als kapitein, voorvallen tijdens de reizen en activiteiten voor Zeemanshoop. Bijna tweeduizend kapiteins zijn zo gedocumenteerd en nu via de website Marhisdata openbaar. Daarnaast verzamelde Parma informatie over andere zeemanscolleges, hoewel hij niet altijd in de gelegenheid was om onderzoek te doen in regionale archieven. Zijn bevindingen met betrekking tot deze zeemanscolleges bundelde hij in een publicatie die hij deponeerde bij het Centraal Bureau voor Genealogie en een aantal regionale archieven. Bijzondere aandacht verdient zijn zoektocht naar de historie van het Amsterdamse college De Blaauwe Vlag waarvan geen archief meer bestond. Hij hoopte te kunnen aantonen dat dit college de voorloper was van Zeemanshoop.

Achter in het boek presenteer ik korte portretten van markante bestuursleden en voorzitters. Sommigen van hen fungeerden vele decennia in het bestuur. Uit de beschrijvingen van de bestuursleden blijkt hun grote toegevoegde waarde voor Zeemanshoop, gelet op hun kennis van en inzicht-

ten in het eigen vakgebied. Maar ook hun maatschappelijke betrokkenheid en hun netwerken in de verschillende organisaties zullen regelmatig van pas zijn gekomen. Zij waren de dragers van de vereniging in goede en minder goede tijden.

Het beeldmateriaal is geselecteerd als ondersteuning van de tekst dan wel een weergave van de omstandigheden van toen. Afbeeldingen van personen (soms lastig te vinden), locaties, schepen, documenten, krantenberichten e.d. vergroten hopelijk het leesplezier.

In tekst komen originele passages voor, aangegeven door aanhalingstekens en bedoeld als een sfeerweergave. Voorts wordt gebruikgemaakt van citaten, die letterlijk – dus ook in hun historische spelling – worden weergegeven; met [...] wordt aangegeven dat in het citaat een coupure is gemaakt. Bij de oprichting heet de organisatie 'Collegie Zeemanshoop'; rond 1835 laat men het verbindingsstreepje tussen Zeemans en Hoop regelmatig weg en luidt de naam Zeemanshoop. In het navolgende wordt – met uitzondering van citaten – overal die naam gebruikt. Tot 1916 schrijf ik 'Collegie', in dat jaar verandert de naam in 'College'.

Bij de aanpassing van de statuten in 2004 werd als een van de doelen van het College toegevoegd: 'Het bevorderen van de kennis, daaronder begrepen de (cultuur)historische kennis van de Nederlandse Zeevaart'. Dit jubileumboek volgt uit die doelstelling en is hopelijk het begin van grotere belangstelling. De archieven en de bibliotheek van Zeemanshoop zijn een ware schatkamer, en een rijke bron voor nader onderzoek.

Cor Scholten
Amsterdam, januari 2023

[Sikko Parma.](#)
[Collectie familie Parma.](#)

DEEL I

‘Een nieuw collegie’

Zeemanshoop 1822-1914

